

A figyelemirányítás mediális és műfaji jellegzetességei. *Előszó*

Jelen folyóiratszám az előző szám folytatásaként a figyelemirányítás különböző mediális formáit vizsgálja. A vizsgált narratív médiumok sokfélesége jól tükrözi a figyelemirányítás mint kutatási terület széles skáláját. A tanulmányok irodalmi regényeket, filmeket, képeskönyveket, képregényeket és műfajspecifikus műveket ölelnek fel, és olyan témákat járnak körül, amelyek a figyelem összpontosításának a narratív jelentés strukturálásában betöltött szerepétől kezdve, kép és szöveg medialitása közötti figyelemmegosztáson keresztül a figyelem irányításának vagy elterelésének kognitív következményeiig terjednek.

A kognitív pszichológia egyik alaptétele, hogy a kognitív rendszer alapvetően a gazdaságosság elve alapján működik és a hatékony cselekvést támogatja. Ez a figyelem esetében azt jelenti, hogy az egyén a környezetéből őt érő információk egy részét kiszűri és azokra összpontosít, melyek az adott helyzetben relevánsak a megfelelő reakció tekintetében. Hasonlóan működik ez az irodalmi szövegek olvasásakor és filmek befogadásakor is: a szöveg, illetve film által felkínált információból az olvasó egyrészt saját előzetes tudása és preferenciái alapján, másrészt az ábrázolási technikák függvényében bizonyos részleteket észrevesz, ezek figyelmének fókuszába kerülnek, míg mások a háttérben maradnak (alak-háttér észlelés). Az olvasói, illetve nézői megértés és értelmezés ennek az interszubjektív figyelmi folyamatnak a függvényében történik, hiszen az értelmezés alapját a figyelmi fókuszba kerülő részletek képezik.

Elbeszélő szövegnek, drámának, versnek és filmnek különböző eszközei vannak a figyelemirányításra. A cselekményt ábrázoló műfajokra általánosságban véve érvényes, hogy a szereplők statikus leírása, valamint a helyzetleírások a háttérre képezik, az ábrázolt eseménysor pedig a figyelem központjába kerül. Az eseményeket sem egyforma súllyal észleli az olvasó: a fókuszba jellemzően az elbeszélő szöveg azon komponensei kerülnek, melyek több közvetlen oksági viszonyban állnak más eseményekkel, mint a többi elem, valamint részei annak az oksági láncnak, amely a kezdő állapottól a végállapotig vezet. Empirikus felmérések azt is igazolják, hogy a főszereplők és a velük kapcsolatban levő tárgyak nagyobb figyelmet vonnak magukra, mint a többi szereplővel kapcsolatos tárgy. A kognitív poétika textúra-modellje a befogadói figyelmet serkentő és irányító attraktorokat tekinti

a szöveggel való interakció fő egységeinek, a lírai művek poétikusságát pedig az attraktorok nyelvi reprezentálásának módjaival hozza összefüggésbe. Az újabb elméleti modellek műfajképző tényezőként tekintenek a lírai művekben kibontakozó intranzitív és tranzitív figyelmi műveletekre.

A folyóiratszám ezeket a kérdéseket járja körül. A tanulmányok kiemelik a figyelem központi szerepét az elbeszélések megértésében, valamint azt, hogy a különböző médiumok és műfajok milyen változatos módon kezelik a figyelem dinamikáját. Akár a kulcsfontosságú információk előtérbe helyezésével, akár a félrevezetésen keresztül feszültséget keltve, akár multimodális interakciókkal fokozva a bevonódást, az irodalmi szövegek aktívan alakítják a befogadó figyelmi élményeit.

A szerkesztők